

Kompetice a mortalita

Nauka o růstu lesa

Michal Kneifl

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úvod

- vnitrodruhové a mezidruhové vztahy jsou důležitou součástí růstové dynamiky porostu
- jejich vyčíslení je nepostradatelné pro modelování růstu
- vztahy mezi stromy lze zařadit do kategorií kompetice, alelopatie a popř. mutualismus
- Pro komplexnost a obtížnou oddělitelnost se však při modelování uvažuje pouze kompetice

Kompetiční vztahy mohou být popsány následovně

- Stromy (rostliny) při svém růstu modifikují prostředí a omezují svým růstem dostupné zdroje pro ostatní
- Primárním faktorem konkurence jsou prostorové vztahy
- Stromy (rostliny) se přizpůsobují změnám v prostředí vzniklým konkurencí
- Smrt stromu (rostliny) je následná reakce na omezení růstu v důsledku vyčerpání zdrojů
- V procesu konkurence existují mezidruhové rozdíly

Přístupy k modelování struktury

- Prostor zabrán pouze jedním jedincem - přístup APA (Area potentially available) => *tvrdý přístup, využití pro modelování nadzemní konkurence*
- Prostor je sdílen více jedinci proporcionálně k jejich velikosti – přístup EFT (ecological field theory) => *měkký přístup, využití pro modelování kořenové konkurence*

Členění kompetičních indexů

- nezohledňující prostorové rozmístění jednotlivých stromů (non-spatial)
- zohledňující prostorové rozmístění jednotlivých stromů (spatial)

Kompetiční indexy nezohledňující rozmístění

- pro výpočet nepotřebují souřadnice pat stromů
- dostatečnou informací pro výpočet je většinou počet jedinců na jednotku plochy, věk a dřevinná skladba
- jejich zjištění je jednoduché, přesnost klesá s úrovní pohledu. Snižuje se od celých porostů k jednotlivým stromům

Příklad - Lorimerův index

$$LC_i = \sum_{k=1}^N \left(\frac{d_k}{d_i} \right)$$

- Konkurenti se stanoví subjektivně, nebo..
- se jako konkurenti berou všechny stromy na kruhové ploše, kde střed je posuzovaný strom

Kompetiční indexy zohledňující rozmístění

- k výpočtu je potřeba znát souřadnice jednotlivých stromů
- zohledňují další parametry, jako dřevinu výšku, tloušťku, velikost a tvar koruny
- zjištění souřadnic je velice pracné, výsledek je však velice přesný a nezávislý na úrovni pohledu
- kalkulace na úrovni celých porostů je náročná na výpočetní techniku

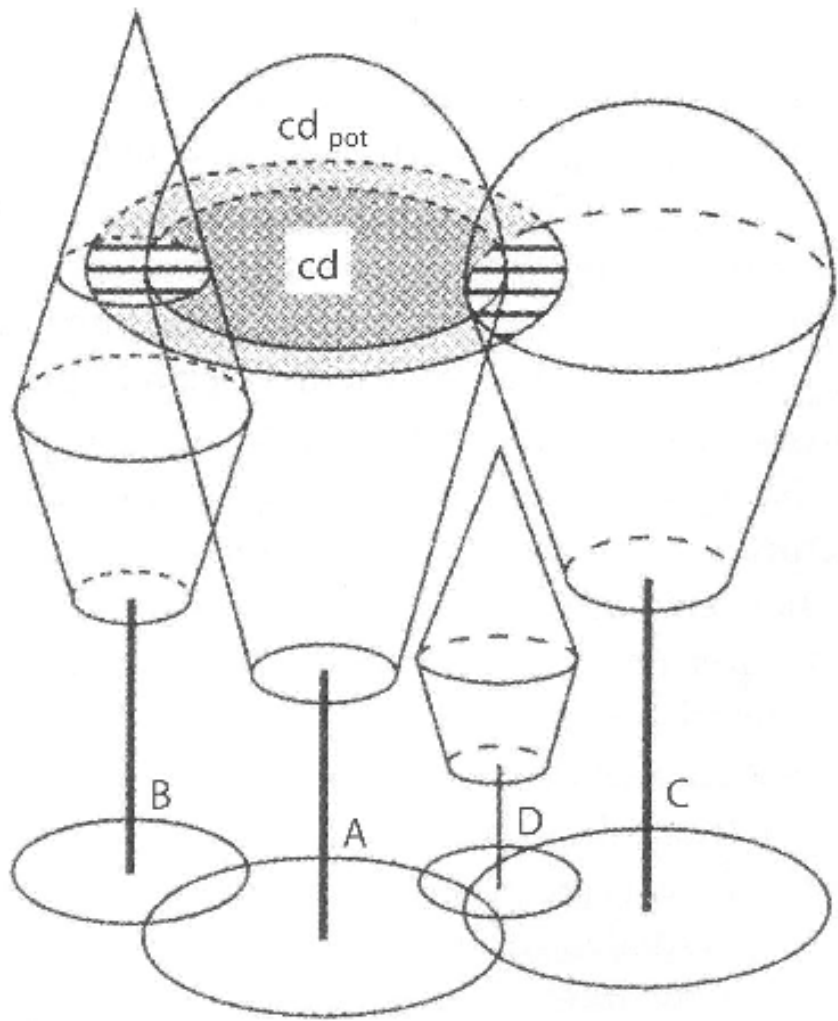
Principy výpočtu

- Zóna konkurenčního vlivu
- Vztah vzájemné vzdálenosti a velikosti konkurentů
- Dostupnost světla
- Potenciální disponibilní prostor (APA)
- ... a kombinace předchozích

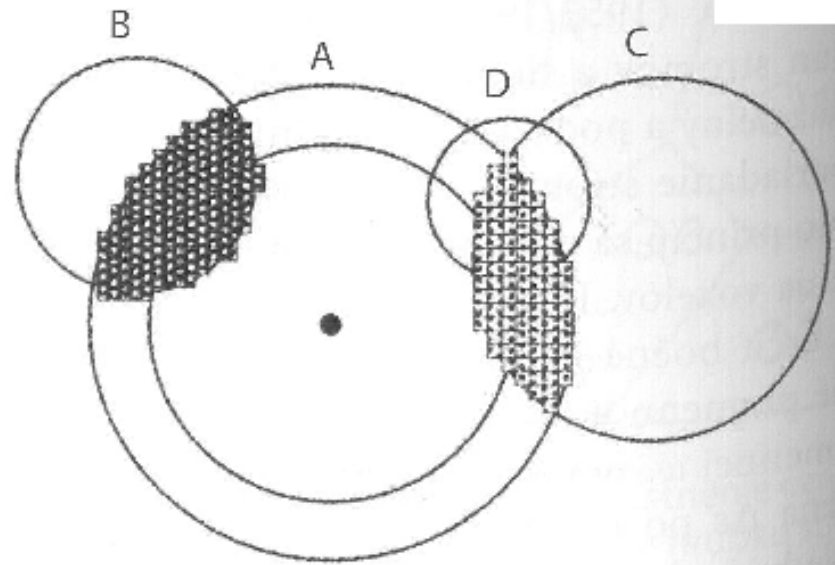
Zóna konkurenčního vlivu

Založen na principu, že

- Každý jedinec má svou zónu vlivu, která je ve vztahu s jeho vlastní velikostí
- Konkurence, jíž je vystaven konkrétní jedinec, se dá vyjádřit jako suma překryvů jeho zóny vlivu s okolními zónami
- Překryv se dá vyjádřit absolutně (m^2), nebo relativním číslem

b)

Vztah vzájemné vzdálenosti a velikosti

- Výpočet na základě vzdálenosti a velikosti potenciálních konkurentů
- Často se počítá jako suma dílčích úhlů obvodu sledovaného jedince, které jsou „obsazeny“ konkurenty se zahrnutím prahové velikosti (pouze úhly od určité velikosti)
- Doplnuje se váhou vyjadřující velikosti konkurenta

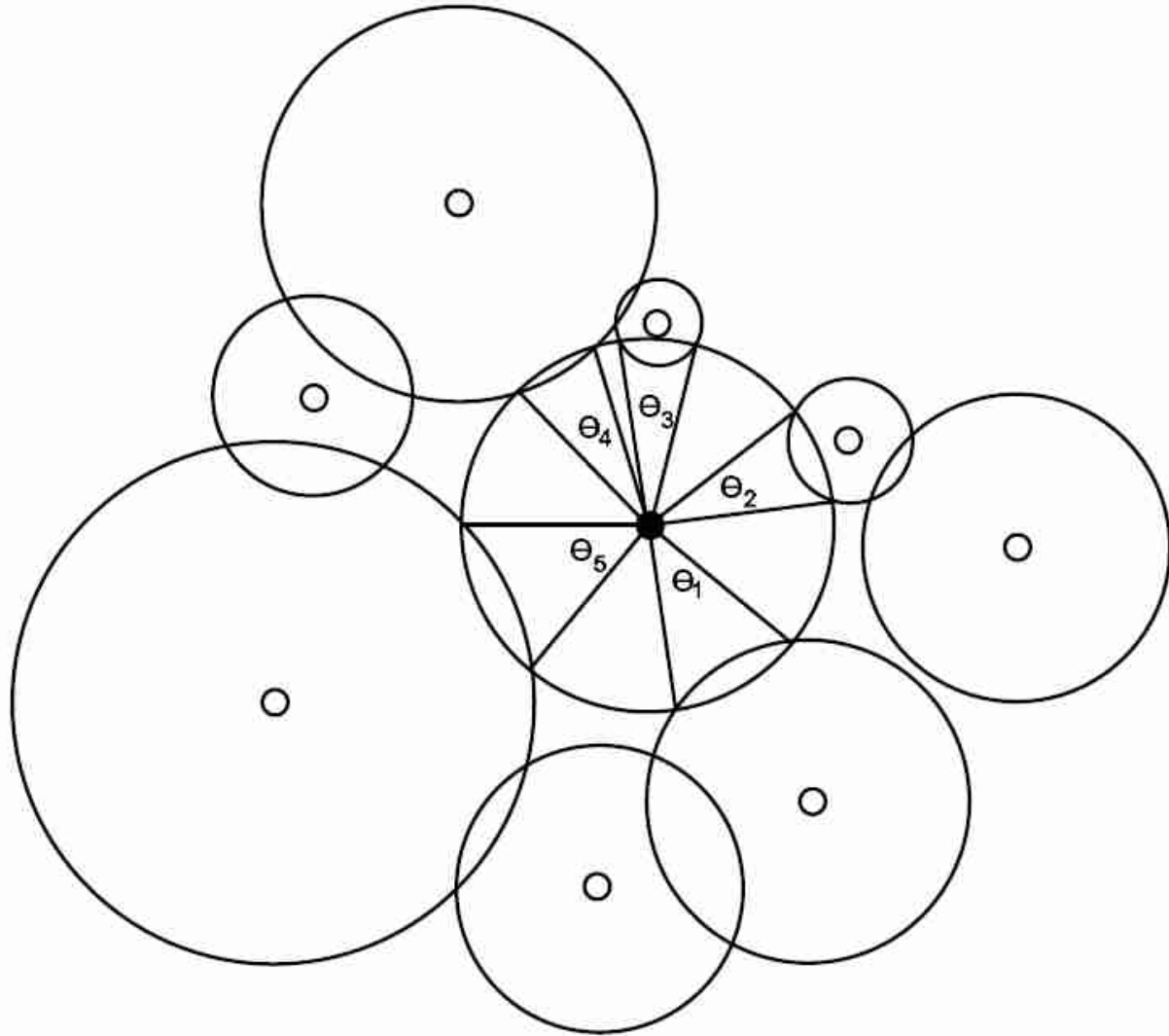
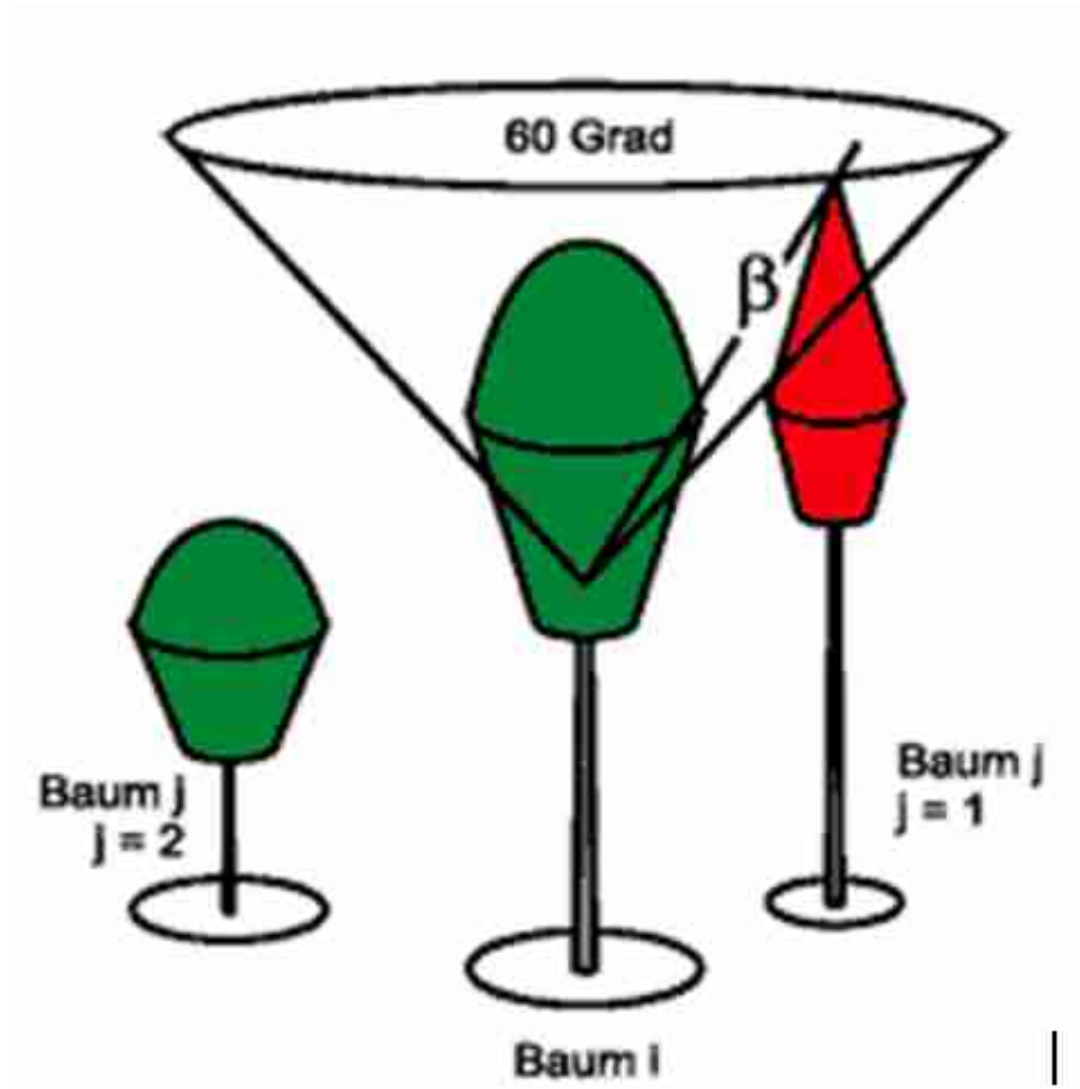

Figure 2: Competition index = $\sum_{i=1}^5 \theta_i / 2\pi$

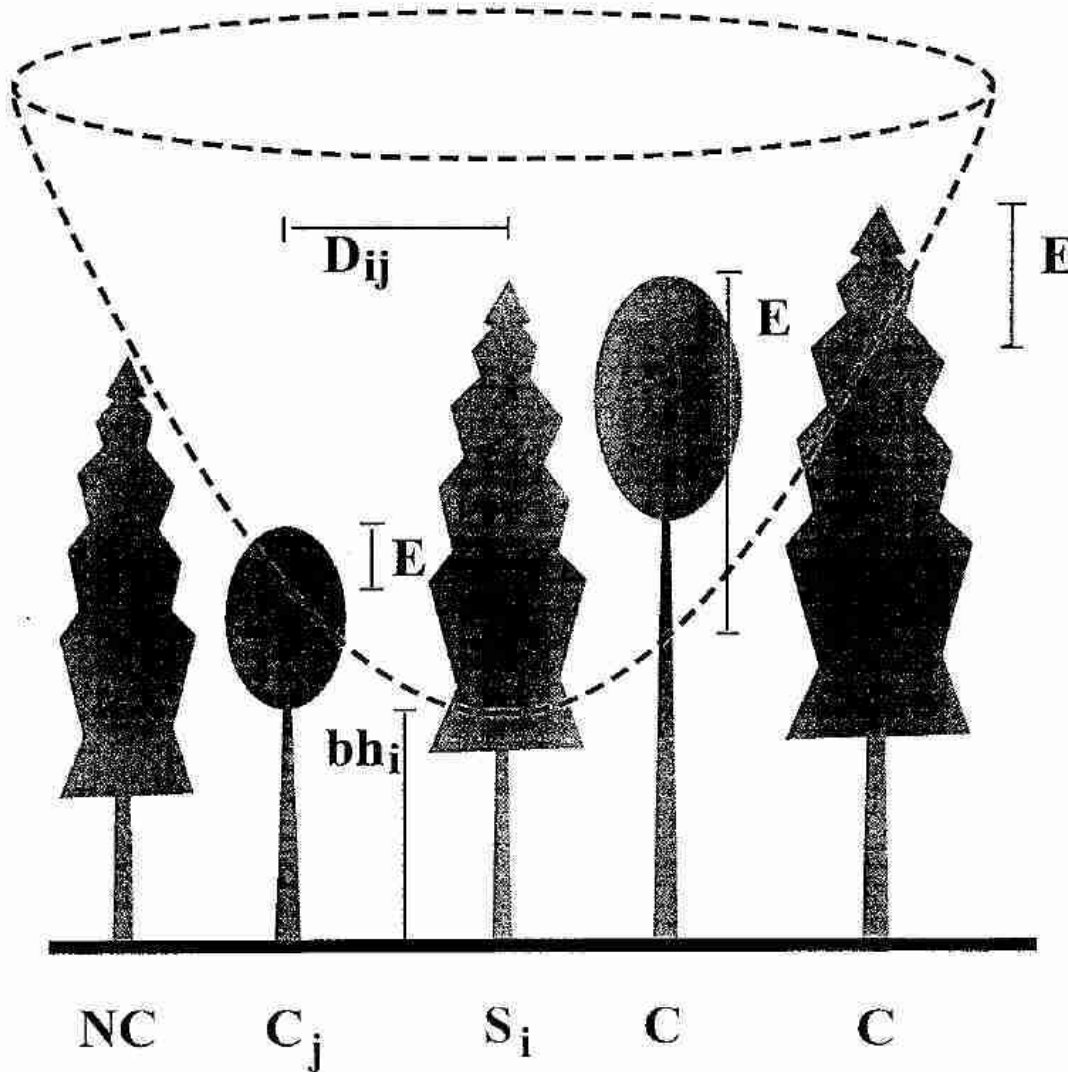
Dostupnost světla

- Princip rozdělení oblohy na sektory přináležící jednotlivým stromům
- Sektory jsou dále členěny podle lukrativnosti (intenzivnější je světlo přicházející shora, než z boku)
- Definuje se tzv. referenční bod, což bývá špička stromu, nebo bod položený níže
- Může zohledňovat různou fotosyntetickou schopnost různých částí koruny

Princip využitý v simulačním modelu SILVA 2.2

Kompetiční index podle Pukkaly (1994)

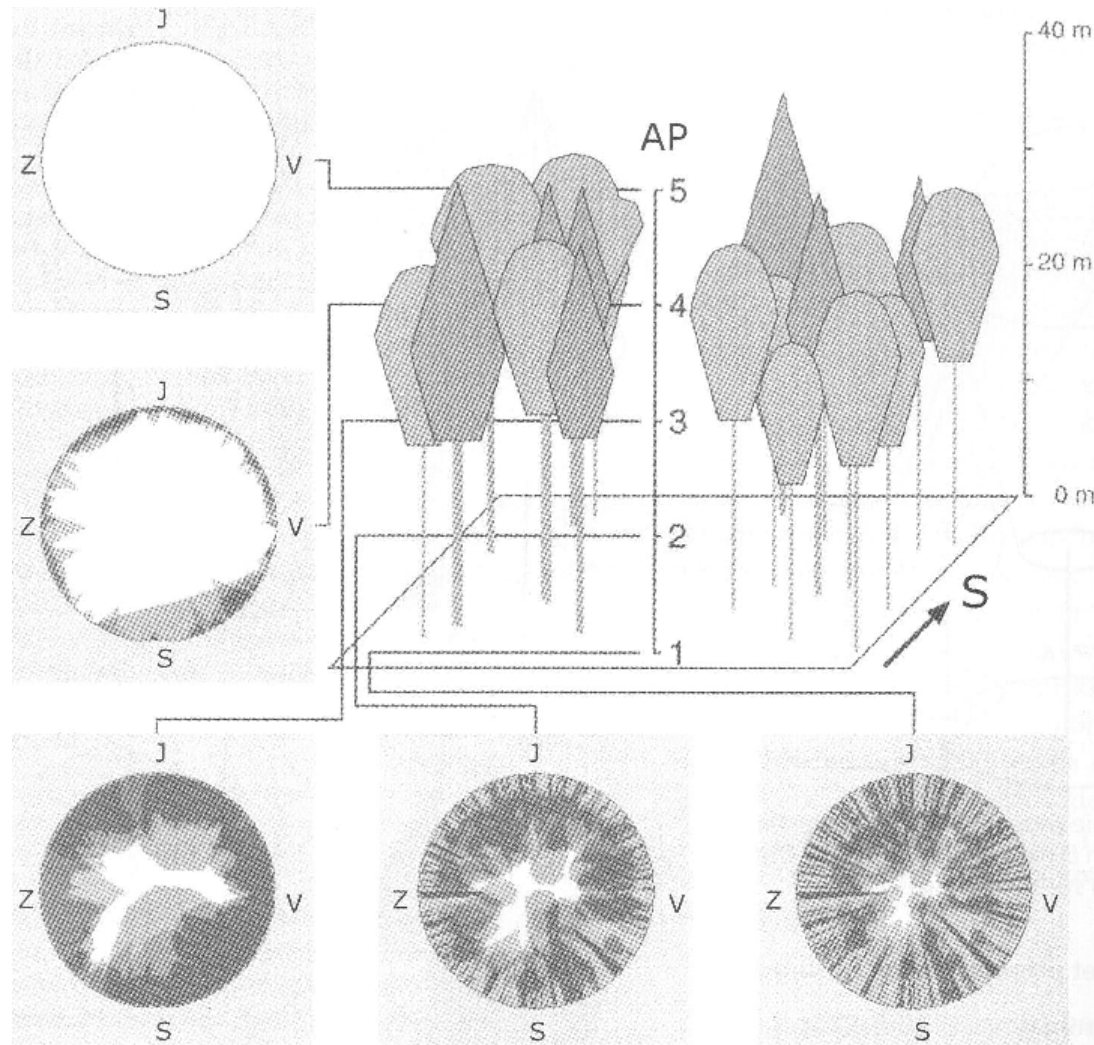

$$CI_i = \sum_{j=1}^n h_j - \left(a \frac{D_{ij}^2}{H_d^{0.25}} + bh_i \right),$$

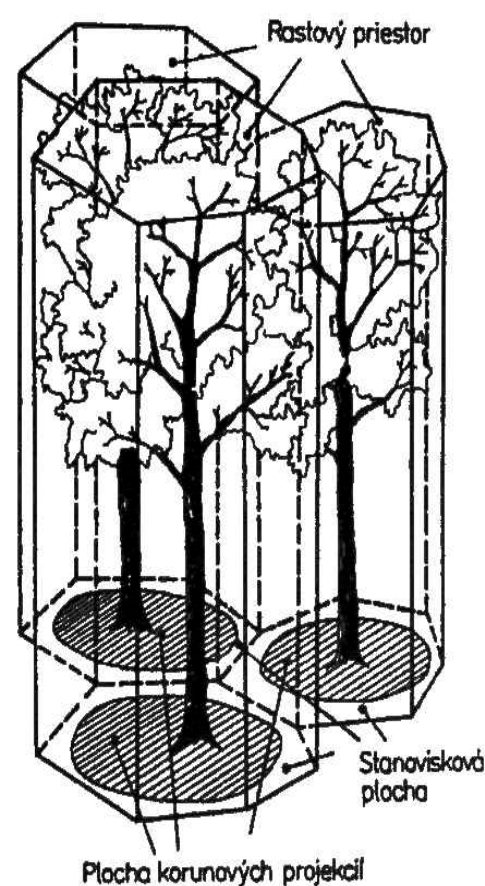
$$\text{if } h_j > \left(a \frac{D_{ij}^2}{H_d^{0.25}} + bh_i \right), j \neq i$$

Difúzní stanovištní faktor z HemiView

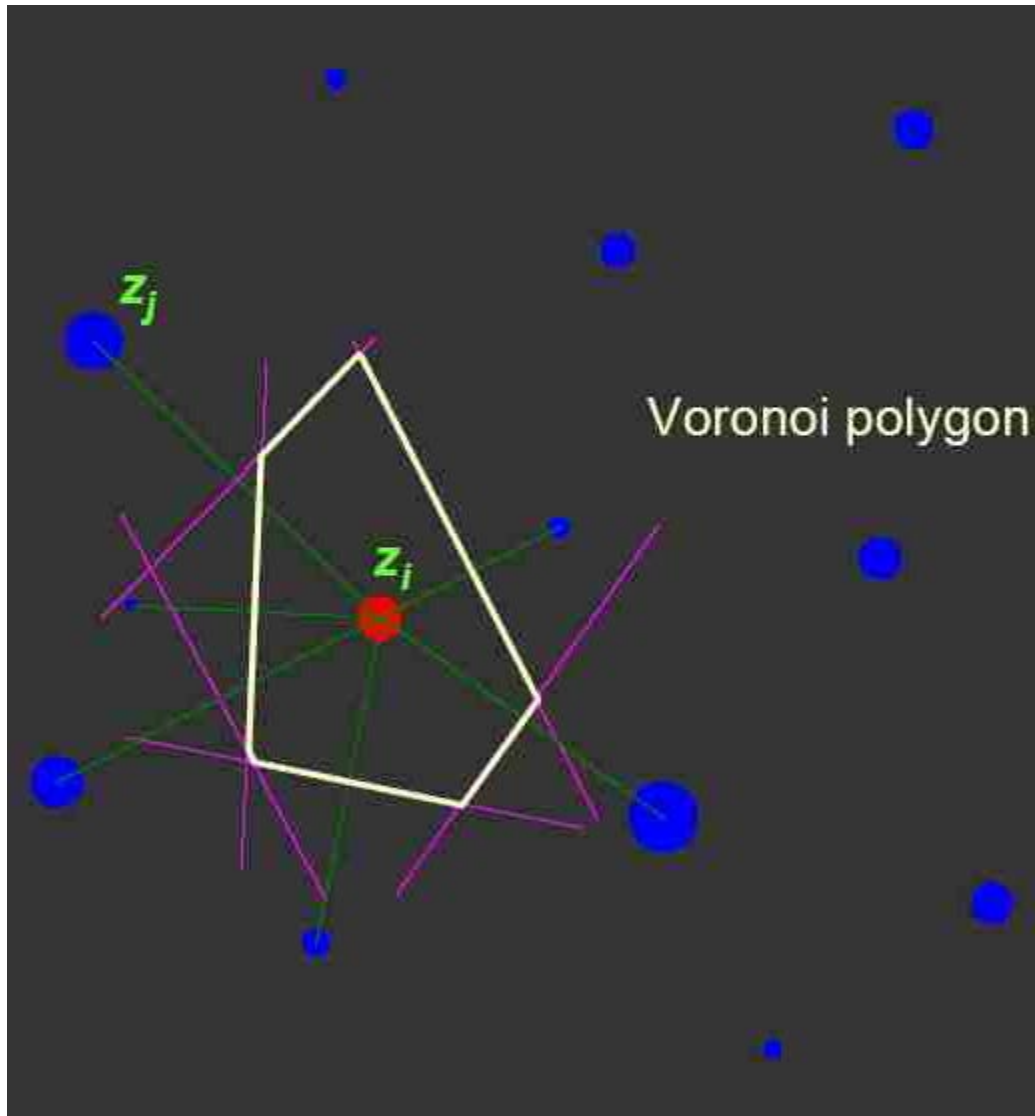
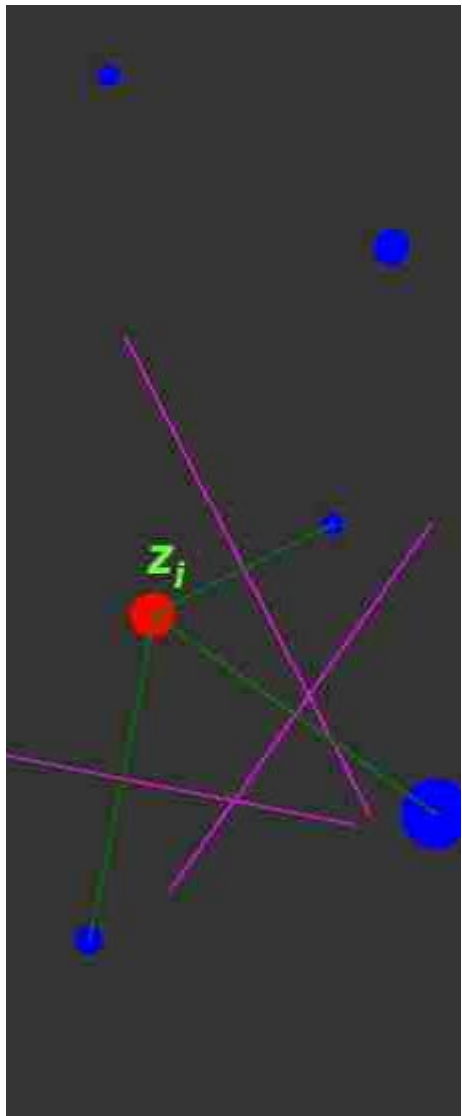
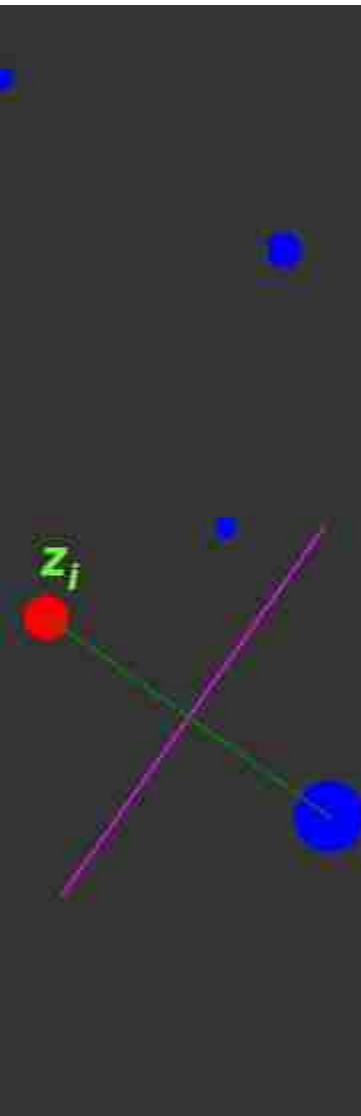
Potenciální disponibilní prostor (APA)

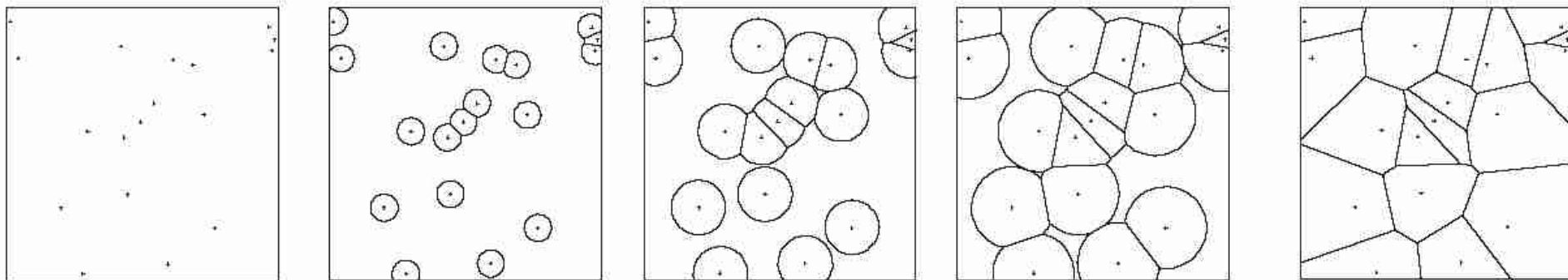
- Počítá se jako podíl celkové plochy v závislosti na poloze a velikosti jedince
- nebo na základě vážení vzdálenosti mezi jedinci jejich velikostí
- V případě smíšených porostů je možno přiřadit druhově specifickou váhu
- V praxi je výpočet polygonů velice složité a náročné na hardware i software počítačů
- Vyjadřuje velice dobře přírůst kruhové plochy stromů

Stručný princip metody

- existuje konečná množina center, jimž je přiřazena jistá část prostoru
- výsledkem je rozdělení prostoru na systém oblastí, buněk vesměs téměř nebo úplně vyplňujících prostor a majících společné nejvýše své hranice
- v rovině se výsledek nazývá mozaikou, v prostoru teselací
- nejjednodušší přirozené dělení je založeno na vzdálenostech bodů prostoru od center
- Nejsložitější Johnson-Mehlova teselace vyžaduje výkonné počítačové vybavení a modeluje dělení nelineárně

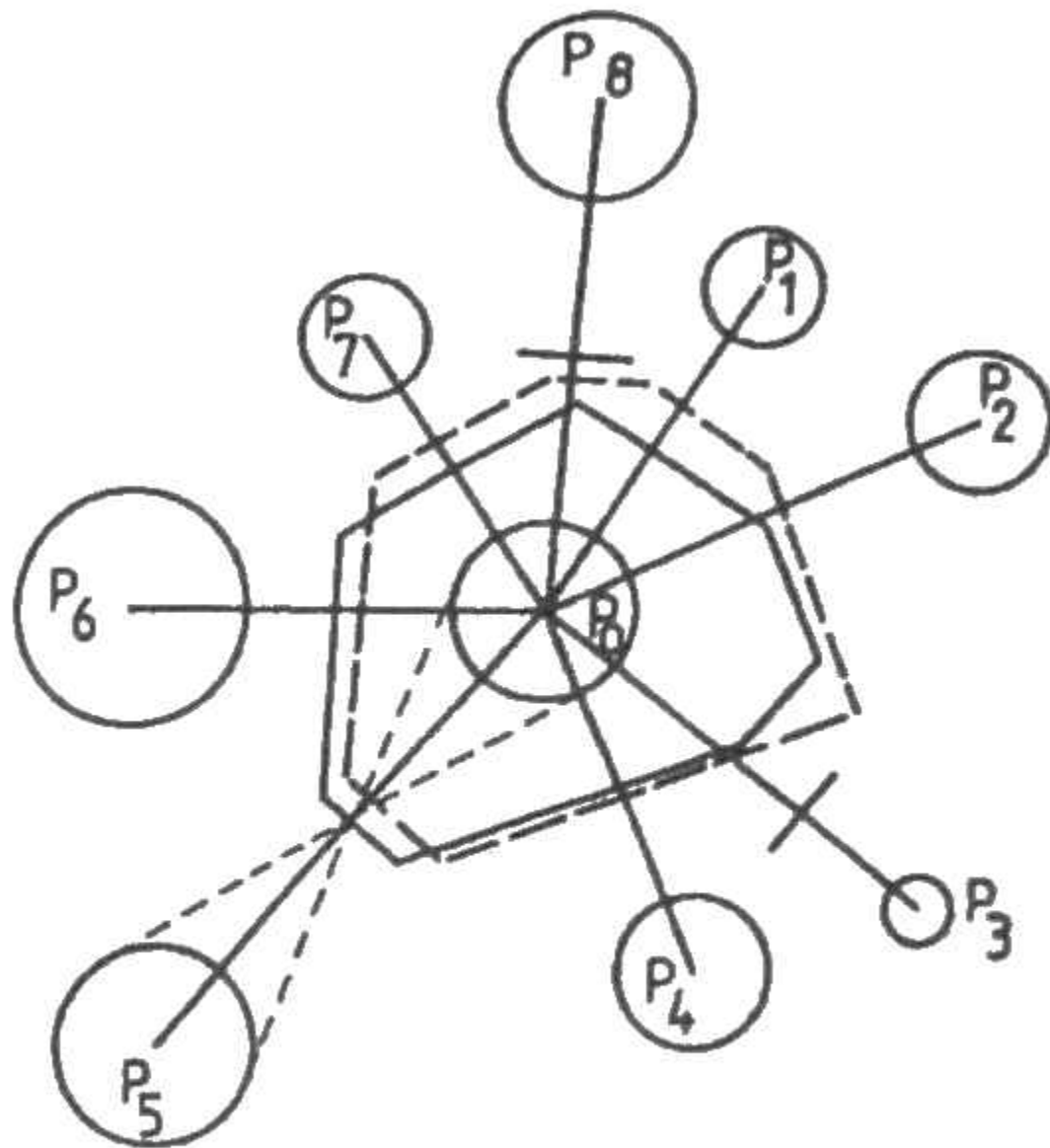

Příklad časové řady teselací

Růstový model. Čas t roste zleva doprava. Vlevo $t=0$; vpravo $t=\infty$.

Model vhodný pro modelování konkurence v přirozeném zmlazení

— bez ohľadu na hrúbky stromov
 ---- s ohľadom na hrúbky stromov

Příklad praktického využití kompetičních indexů

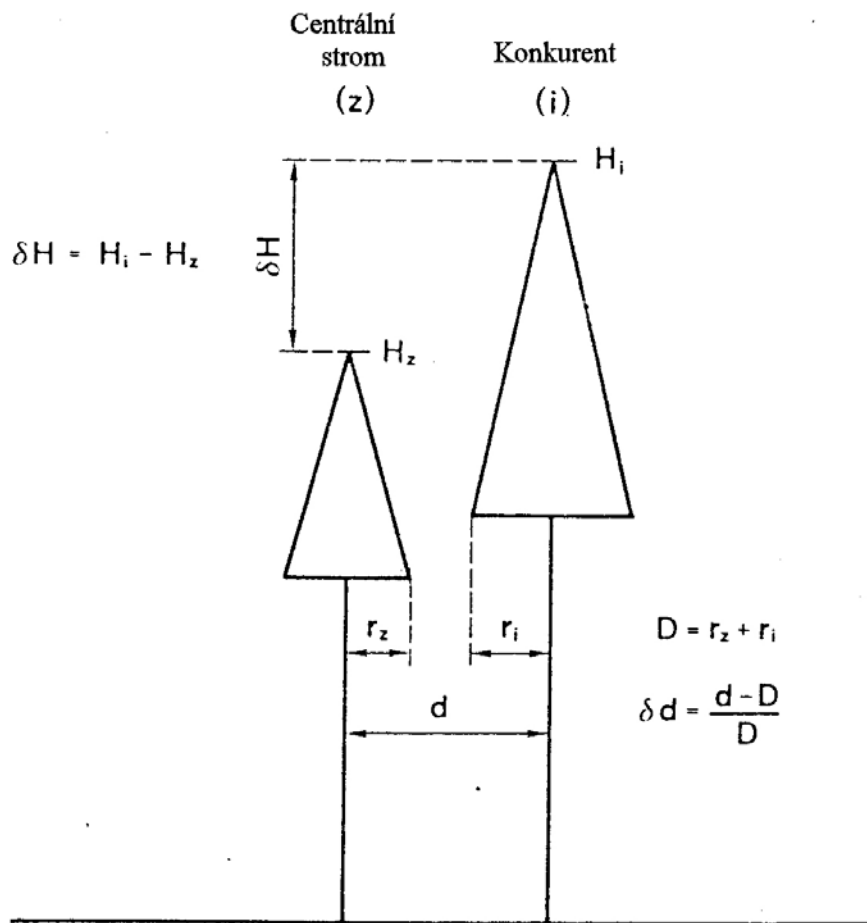
- Posouzení vývoje struktury lesa v převodu na výběrný způsob
- Stav 1971: vytyčeny plochy, očíslovány stromy, změřeny taxační veličiny $d_{1,3}$, h , h_k
- Stav 2001: zaměřeny souřadnice stromů systémem Field-Map, změřeny stejné taxační veličiny

Cíl práce

- Zjistit, zda se za 30 let měnilo postavení stromů v porostu
- Ověřit, zda dosavadní těžební zásahy směřují k převodu lesa na výběrný způsob

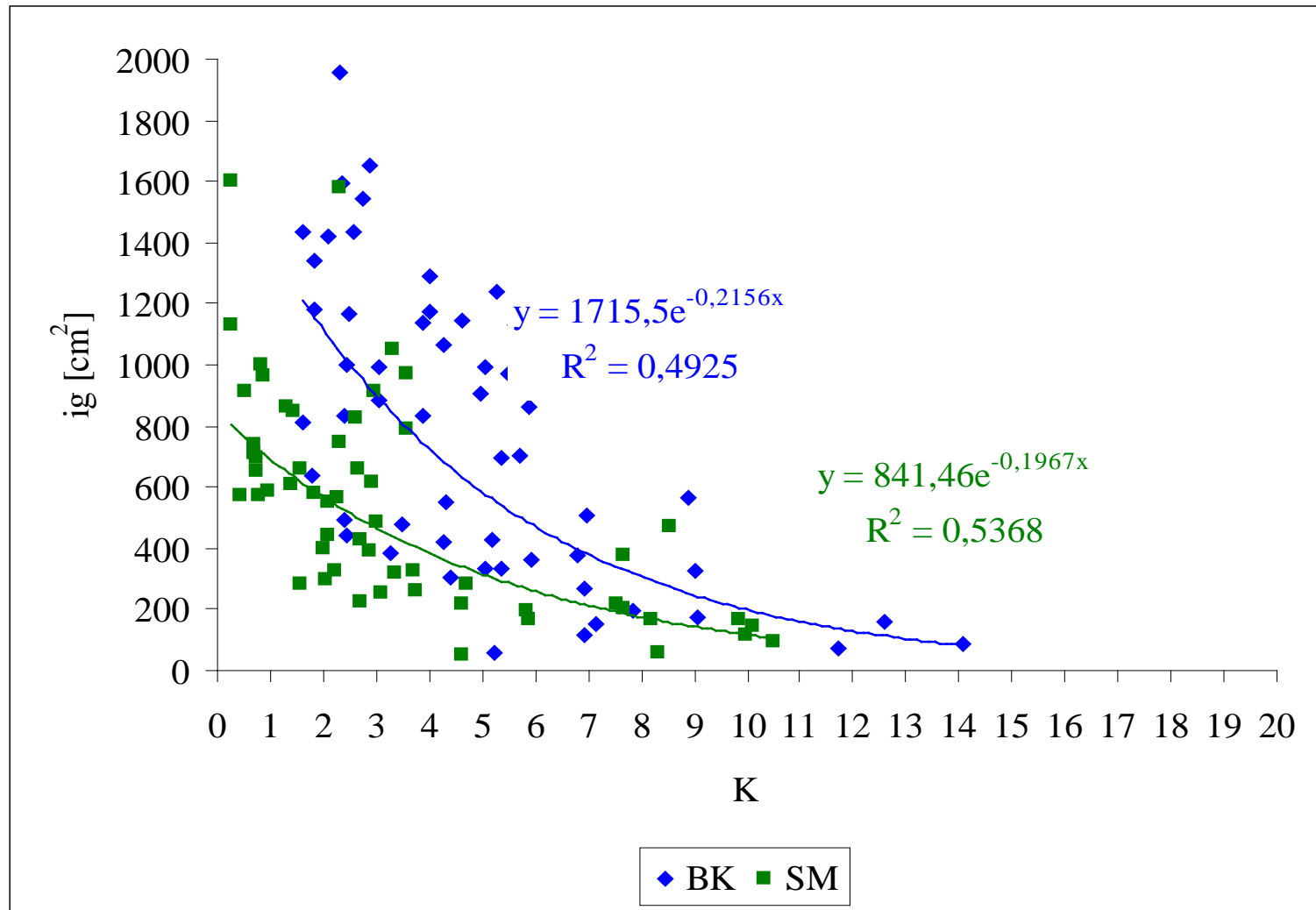
Použitý kompetiční index

- Využití index dle Schütze (1989)

$$K = \sum_i (0.5 - \delta d + 0.65 \cdot \delta h)$$

Posouzení vlivu růstového postavení na přírůst

Mortalita

- Na úrovni jedince – smrt vlivem různých faktorů
- Na úrovni porostu – snižování počtu jedinců s časem

Zdroje mortality

- Přirozená mortalita
  - Senescence
  - Konkurence
  - Podlimitní zdroje
- Katastrofy a kalamity (disturbance)
- Lidské zásahy (těžba)

Mortalita podle modelovacího přístupu

- Vnitřní mortalita
  - Vyplývá z úživnosti prostředí
  - Je dána např. max. množstvím biomasy
  - Vyjadřuje se procentem původního počtu populace v konkrétním věku (klesající exponenciální křivka)

Mortalita podle modelovacího přístupu

- Růstově podmíněná mortalita
  - Souvisí s konkurencí a počtem jedinců
  - Má vazbu na intenzitu růstu a tím i na stanoviště
  - Modeluje se např. na základě tloušťkového přírůstu (s tím, jak přírůst klesá k limitní hodnotě se zvyšuje pravděpodobnost úmrtí)

Mortalita podle modelovacího přístupu

- Vnější mortalita
  - Působením vnějších, skokových vlivů
  - Kalamity, požáry atd.
  - Změna je vždy náhlá a rychlá

Jak se dá mortalita předpovědět (modelovat)?

- Křivka poklesu počtu stromů s věkem porostu
- Závislost na přírůstu
- Model hraničního konkurenčního tlaku
- Teorie chaosu (katastrofy)

Děkuji za pozornost